

доповіді професора фон Грюнберга від 10 січня 1942 р.: „...Ще сьогодні багато таких, особливо серед молоді, хто розуміє, що ніхто у світі кращого не може дати, чим, те, що зробили більшовики. Якби ми зачекали ще 10 років, ми ніколи більше не перемогли більшовиків” [20, 21].

Отже, сприйняття селянами України приходу німецьких військ та нацистського окупаційного режиму не було однозначним. Факт залишається фактом: чимало людей свідомо співпрацювало з німецькою владою. Ще більша частина населення, виходячи з документів, у душі підтримувала боротьбу з окупантами, але виявилася попросту зляканою [24, 202]. Надзвичайна жорстокість гітлерівців наводила жах і паралізувала волю більшості населення. Згідно з доповіддю начальника СС і поліції ст. П'ятихатки Дніпропетровської області від 3 січня 1943 р., 60-70 % місцевого населення вичікували подальшого розвитку подій, 20-30 % були активістами різних течій руху Опору, здебільшого радянського, 10 % населення вважалося благонадійним до німецької влади [31, 289].

Таким чином, є всі підстави вважати, що серед українського селянства не було одностайності стосовно ставлення до приходу німецько-фашистських військ та нацистського окупаційного режиму. Нехтування прагненнями українців, політика геноциду призвели до поширення, з одного боку, партизанської боротьби у ворожому тилу, а з другого – до зростання пасивного опору по відношенню до „нового порядку” і з боку населення України.

Подальшої розробки потребують питання висвітлення встановлення зв'язків між проявами невдоволення радянською владою з розгортанням бойових дій та причин, масштабу, характеру добровільної економічної співпраці населення з окупаційною владою.

13. Першина Т.С. Фашистский геноцид на Украине 1941–1944 – К.: Наукова думка, 1985.
14. Лисенко О.Є. Идеологичні аспекти початкового періоду війни: реалії та їх відлуння // *Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. статей / НАН України. Ін-т Історії України.* – Вип. 6, Ч. 2. – К., 2002.
15. Потильчак О. „Новий порядок” в окупованій Україні (1941–1944) // *Пам'ять століть.* – 1999. – № 1.
16. Гриневич В.А. Напад Німеччини на СРСР і криза лояльності сталінському режиму в Україні // *Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. статей / НАН України. Ін-т Історії України.* – Вип. 7, Ч. 2. – К., 2003.
17. Ніколаєв Ю. Становище та настрої населення України на початку німецько-фашистської окупації (червень 1941 – липень 1942 рр.) – Вінниця: Тезис, 1999.
18. Слободянюк М. Селяни України під нацистським окупаційним режимом, 1941–1944 рр. (на матеріалах південних областей) // *Київська старовина.* – 2000. – № 2.
19. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф. 166. – Оп. 2. – Спр. 88.
20. ЦДАГО України. – Ф. 57. – Оп. 4. – Спр. 106.
21. ЦДАГО України. – Ф. 57. – Оп. 4. – Спр. 347.
22. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 22. – Спр. 122.
23. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 23. – Спр. 685.
24. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 22. – Спр. 118.
25. ЦДАГО України. – Ф. 57. – Оп. 4. – Спр. 232.
26. ЦДАГО України. – Ф. 62. – Оп. 1. – Спр. 208.
27. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 4620. – Оп. 3. – Спр. 100.
28. Коваль М.В., Медведок П.В. Фольксдойче в Україні (1941–1944 рр.) // *Український історичний журнал.* – 1992. – № 5.
29. ЦДАГО України. – Ф. 62. – Оп. 1. – Спр. 182.
30. ЦДАВО України. – Ф. 3676. – Оп. 4. – Спр. 481.
31. ЦДАГО України. – Ф. 57. – Оп. 4. – Спр. 28.

В.В. Гордієнко

УКРАЇНСЬКЕ СЕЛЯНСТВО І ВІДРОДЖЕННЯ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ У ПЕРШІ РОКИ НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

Життєдіяльність православної церкви в новітній історії України вивчена недостатньо. Це гальмує розробку ефективної державної релігійно-церковної політики. Яскравим підтвердженням цього є розкол у сучасному українському православ'ї. Отже, дослідження недавнього минулого нашої церкви є необхідним і актуальним.

Більшість істориків, які вивчали життєдіяльність церкви в період нацистської окупації [1], сходяться на думці, що мав місце унікальний феномен відродження церкви з небуття. За нетривалий проміжок часу було відбудовано і заново відкрито кілька тисяч храмів і молитовних будинків, висвячено багато священнослужителів, створено ієрархію. І це за умови, що напередодні Другої світової війни повноцінне релігійно-церковне життя в Радянському Союзі і в Україні фактично зупинилось.

Слід зазначити, що дослідники більше уваги приділяли інституційним аспектам відновлення православної церкви – створенню ієрархії, становленню відносин з окупаційною владою. Поза увагою залишилась соціальна складова цього процесу. Відбудову церковного життя забезпечували прості

1. Галаджев С. Что происходит на оккупированных областях Украины. – Б.М., 1942.
2. Гриднев В.М. Историография борьбы советского крестьянства против немецко-фашистских захватчиков на временно оккупированной территории СССР в 1941–1944 гг. // *Историография Великой Отечественной войны: Сб. ст.* – М., 1980.
3. Дишлевий П.С. Крах фашистської аграрної політики на тимчасово окупованій території України (1941–1944рр.) // *Український історичний журнал.* – 1971. – № 6.
4. Дубина К.К. 778 трагічних днів Києва. – Уфа., 1945.
5. Дубина К.К. Радянська Україна у Великій Вітчизняній війні. – К.: Знання, 1967.
6. Загоруйко М.М., Юденков А.Ф. Крах плана „Ольденбург”. – М., 1980.
7. Клоков В.И. Всенародная борьба в тылу немецко-фашистских оккупантов на Украине. 1941–1945: *Историографический очерк.* – К., 1978.
8. Коваль М.В. Історія пам'ятає (Кривавий шлях фашистів на Україні). – К.: Політвидав України, 1965.
9. Коваль М.В. Україна у Другій Світовій та Великій Вітчизняній війні (1939–1945 рр.): Спроба сучасного концептуального бачення. – К.: Інститут історії АН України, 1994.
10. Лаута С.П. Колгоспне селянство радянської України у роки Великої Вітчизняної війни. – К.: Видавництво Київського ун-ту, 1965.
11. Народная война в тылу фашистских оккупантов на Украине: В 2 кн. – Кн. 1. – К., 1985.
12. Супруненко Н.И. Украина в Великой Отечественной войне Советского Союза (1941–1945). – К.: Госполитиздат УССР, 1956.

люди, в основному селяни. Автор статті ставить за мету з'ясувати відродження українським селянством православної церкви у перші роки нацистської окупації. Об'єкт вивчення – релігійне життя в Україні у перші роки нацистської окупації, предмет – відродження українським селянством православної церкви в окреслений період.

Відродження церковного життя на початку нацистської окупації зумовлювалося рядом обставин. Двадцятиліття більшовицьких гонінь на церкву, безбожницької пропаганди не викоринили релігійних почуттів українського народу, насамперед українського селянства. В складних умовах радянської дійсності більшість людей змушена була приховувати релігійні настрої і як тільки з'явилась нагода, ці почуття були виявлені з небувалою силою. Побутова релігійність селян була настільки значною, що, як свідчать німецькі джерела, подекуди люди похилого віку навіть хрестилися на зображення христів на німецьких танках [2, 84].

Потяг людей до релігії та рідної церкви був зумовлений також трагічними і небезпечними реаліями війни. Багато громадян України мали своїх рідних і близьких в діючій Червоній Армії і сподівань на їх щасливе повернення було небагато. Швидкому відродженню церкви всіяко сприяла місцева українська адміністрація. Окупанти ж з корисливих міркувань, задля отримання прихильності населення, задля антирадянської пропаганди дозволили відновити релігійно-церковне життя. Тим більше, що це їм нічого не коштувало.

Церковне відродження розпочалося на Волині, оскільки вона першою була окупована нацистами. Волинь з-поміж інших регіонів України найменше постраждала від безбожницької політики радянського режиму. Тут перебував майже весь єпископат православної церкви в Україні. Активісти націоналістичного руху сприяли створенню церковних рад – органів самоврядування, які брали справу відбудови церковного життя в свої руки.

По всій Україні, в кожному селі, в кожному містечку, де колись був діючий православний храм, відразу після евакуації радянської адміністрації спонтанно виникали ініціативні групи, куди входили колишні церковні старости, диякони, псаломщики, члени „двадцятки”, півчі, регенти або рядові віруючі. Вони шукали священика, організували збір коштів серед селян на ремонт і відкриття храмів, встановлювали контакти з місцевою українською та німецькою адміністрацією, а також з церковними радами інших громад.

Ініціативним групам доводилося діяти в неймовірно скрутних умовах. Живих священиків залишилося небагато, храми та молитовні будинки перебували у зруйнованому або напівзруйнованому стані. Бракувало богослужбових книг, а необхідне церковне начиння за радянської влади було або знищене, або ж розграбоване. Після двадцяти років систематичного плюндрування збереглося зовсім мало ікон, церковного одягу, свічок, ладану, мира.

У Києві, згідно зі свідченнями М. Рибачука (церковно-громадського активіста, голови Всеукраїнської Православної Церковної Ради), після окупації міста німцями у відділі віросповідань міської управи спостерігалась така картина: „...Щодня повно делегацій – кожна просить призначити священика, дати дозвіл на відкриття церкви й всі... просять Українських Богослужбових книжок, запевняючи, що служби Божі будуть відправлятися лише в мові Українській, бо вони Українці. (Належить підкреслити,

що майже всі делегації, за малим винятком, говорили по-російськи)“ [3, 2].

Практично з моменту свого заснування українськомовні газети в окупованій Україні стали повідомляти про відбудову православної церкви на місцях. Так, газета „Голос Полтавщини” за 26 жовтня 1941 року інформувала, що в Полтаві відкрито Свято-Макарівську церкву [4, 4]. Такого ж змісту матеріал помістило харківське видання „Нова Україна” за 23 грудня 1941 року. В замітці йшлося про відбудову Покровського монастиря і про те, що ще 3 грудня було освячено храм Воздвиження. У Борисполі силами громади вже за кілька днів після вступу гітлерівців вдалося відновити церкву святого Миколая і 31 жовтня відбулось її урочисте освячення. Ініціативна група встановила в цій церкві іконостас і обрала храм відповідним церковним начинням [5, 2]. 25 жовтня 1941 р. відбулась перша відправа в православному соборі в Білій Церкві [6, 3]. Житомирський „Голос Волині” за 27 грудня 1941 року підбив попередні підсумки, згідно з якими в селах і містечках області вже відкрито 300 храмів, де здійснюються богослужіння. В публікації наголошувалося, що й цього було недостатньо для потреб віруючих [7, 4].

Вже на цьому етапі відродження православної церкви подекуди виразно виявлялася прихильність віруючих до певного церковного напрямку. У Бориспільській газеті „Українське життя” за 3 листопада 1941 року була поміщена стаття без підпису „Відродження української церкви”. У ній автор, очевидно добре поінформований в церковних справах, зазначав: „...у нашій праці мусимо відразу відмежуватися від московського центру, щоб знову не утруднити собі шлях відбудови давньої, зовсім незалежної церкви. На допомогу повинна нам прийти єдина тепер в Європі Українська Православна Церква Західної Волині, Холмщини та Лемківщини” [8, 4]. Однак варто зазначити, що головним для віруючих на перших порах все ж було вирішення суто матеріальних проблем церкви. Скрізь в Україні селяни приносили до щойно відкритих храмів ретельно заховані за радянської влади церковні на престольні хрести, священний посуд (чаші, дискоси та ін.), покривці, воздушки, богослужбові ікони, обруси і навіть антимінси [9, 5]. На базарах з'явилися для продажу хрестики, ікони та інші предмети релігійного культу [10, 79].

Невдовзі справа забезпечення церков відповідним начинням налагодилася. Наприклад, у грудні 1941 року в Кривому Розі було відкрито художню майстерню, де приймалися замовлення на написання ікон, виготовлення іконостасів [11, 3]. Така ж майстерня розпочала свою роботу і в Полтаві. У ній, зокрема, реставрували церковне начиння, дотримуючись українського церковного стилю [12, 3]. Художні майстерні працювали і в інших містах України.

У перші тижні окупації стали відкриватися і монастирі. З'явилися ченці, черниці, послушники і послушниця. У Києві почали функціонувати такі відомі монастирі, як Покровський та Флорівський жіночі і Києво-Печерський чоловічий. До кінця окупації в Києві діяло вісім монастирів. Наприкінці листопада 1941 року прийняв перших черниць Троїцький жіночий монастир у Чернігові [13, 2]. Загалом до кінця окупації в Україні діяло 47 монастирів [14, 3].

Майже безнадійною на початку окупації постала проблема забезпечення віруючих і православного духовенства необхідною літературою. Нечисленні архівні матеріали свідчать нам яким чином, наприклад, церковна рада м. Чернігова в той непростий час

робила спроби її вирішити. 13 жовтня 1941 року рада звернулася із проханням до цивільного керівництва міста за дозволом вивезти з містечка Ріпок для потреб єпархіальної типографії друкарську машину. Згодом, у грудні, вже новостворене єпархіальне управління подало клопотання в міську управу зареєструвати шойно споруджену власну типографію, яка знаходилась у садибі Єлецького монастиря. Окрім цього, вищезначена церковна рада добивалася дозволу скористатися залишками майна колишньої типографії „Друкар”, яка згоріла в результаті бойових дій, для потреб єпархіального управління [15, 2]. Однак відомостей про те, чи була єпархіальна типографія використана за призначенням, ми не маємо.

У зв'язку з різким зростанням кількості відкритих храмів, у перші місяці окупації ініціативні групи селян, церковні ради вирішували і проблему нестачі священників. Незначна кількість священнослужителів, котрі вижили в умовах радянського терору, не могла забезпечити потреби віруючих. До того ж, більшість із них була вже людьми похилого віку, про що зазначали навіть окупанти [16, 68]. Іноді деякі пастирські функції виконували обрані громадою люди, про що, зокрема, йдеться в доповідній записці в ЦК КП(б)У від інформатора з окупованих територій: „...В деяких селах, особливо в Чернігівській області, священниками стають місцеві старики, колишні церковні старости, білогвардійці, котрі не проводять ніякого богослуження, а обмежуються читанням Євангелія, Біблії і закликами до населення знищувати комуністів, євреїв і партизан” [17, 26]. Деяка кількість священників з емігрантів встигла прибути в Україну з-за кордону – Угорщини, Німеччини, Румунії та Болгарії – ще до того, як німці заборонили це робити. Так, радянські розвідники з окупованої України повідомляли, що в одній з відкритих православних церков у Сталінській області перше богослужіння здійснив священник-уніат [17, 117].

Щоб забезпечити парафії священно- і церковнослужителями, церковні ради, а згодом єпархіальні управління організували пастирські курси, на яких готували кандидатів на священників. Такі курси відкрилися протягом 1942 року в Луцьку, Дніпропетровську, Николаєві, Кам'янець-Подільському, Полтаві, Харкові, Кременці. Пастирські курси, однак, не могли остаточно вирішити проблему нестачі священників. До того ж, окупанти з підозрою ставилися до таких навчальних закладів. Наприклад, генерал-комісар генеральної округи „Миколаїв” заборонив приймати на курси чоловіків молодше 50 років, а термін навчання скоротив з шести місяців до одного [18, 238].

Гостра потреба у священниках подекуди спонукала єпископів висвячувати пастирів цілими групами за одну літургію, а не поодиночі, як до цього зобов'язує канонічне право. Часто цим способом послуговувалися єпископи автокефальної церкви. Так, згідно з даними радянської розвідки, в Кіровограді під час святкування 130-річчя з дня освячення міського собору єпископ Михаїл висвятив під час однієї літургії десять священників [19, 116]. Завдяки енергійній діяльності єпископів та церковно-громадських активістів відкриті храми до кінця 1942 року були в основному забезпечені відповідною кількістю пастирів. Поступово налагоджувалася і справа матеріального утримання духовенства. Праця священників, дяконів, псаломщиків оплачувалася, як правило, продуктами, які зі свого скромного достатку виділяли селяни. Згідно з радянськими архівними джерелами, в Запорізькій області в період окупації

священникові належало дати: за обряд вінчання – три пуди муки, за хрещення – дві буханки хліба і гроші. Окрім того, в рахунок оплати праці пастиря селяни здавали по пуду зерна з двору [17, 183]. Хоча тут варто зазначити, що вже в 1942 році окупанти стали контролювати цей процес, а подекуди й конфіскувати продовольство у православного духовенства [18, 225]. В містах священники і церковнослужителі не завжди були забезпечені продуктами харчування навіть у мінімальній кількості. Протодиякон Головань з Києва в грудні 1941 року подав заяву до Всеукраїнської Православної Церковної Ради, в якій вимагав, щоб Рада домоглася від окупаційної влади рішення, згідно з яким би священники української церкви отримували нарівні з усіма працюючими додаткових 1,5 кг хліба [20, 105]. Централізоване мінімальне забезпечення духовенства хлібом мало місце і в інших обласних центрах. Наприклад, у список працівників Вінницького кафедрального собору на отримання карток на хліб включалися і священники з сім'ями [21, 12].

Розглядаючи питання відродження церковно-релігійного життя в окупованій нацистами Україні, не можна не відзначити роль, яку відіграли в цьому процесі представники української цивільної адміністрації. Церковне життя було однією з небагатьох ділянок громадського життя, де окупанти дозволяли, щоправда під своїм контролем, діяти місцевій адміністрації. Міські управи, районні управи, сільські старости надавали кошти, виділяли будівельні матеріали для ремонту та відбудови храмів, сприяли облаштуванню монастирів. Селяни скрізь добровільно допомагали в побутових питаннях духовенству та архієреям православної церкви. Як приклад активної допомоги церкві місцевої влади, варто навести постанову № 229 голови міста Києва Багазія від 8 грудня 1941 р. Згідно з цією постановою, церковній раді Троїцької церкви передавався галантерейний крам на суму 17375 крб, який можна було продати, а гроші використати для відбудови церкви [22, 33]. Однак матеріальну основу відродження православної церкви в період окупації забезпечили українські селяни. В результаті спільних зусиль сільських віруючих, української цивільної адміністрації, духовенства та архієреїв вже до кінця 1941 року було відкрито 1892 православних храмів в усій Україні. Найбільше було відкрито церков у Вінницькій області – 373, Київській – 245, Житомирській – 197 і Кам'янець-Подільській – 159 [23, 3]. На завершення слід зазначити, що такий бурхливий процес відновлення православної церкви в Україні в умовах окупації незабаром змусив радянське керівництво кардинально змінити релігійно-церковну політику держави після звільнення українських земель від нацистських окупантів.

1. Волошин Ю. „У самій суті своїй пов'язана з самостійним державництвом” (Відродження Української Автокефальної Церкви на Полтавщині в 1941–1943 рр. // *Полтавські Єпархіальні Відомості*. – 1995. – №3; Воронин О. *Відроджена у вирі війни (Українська Православна Церква під час Другої світової війни)* // *Український Православний Календар*. – 1988; Дублянський А. *Митрополит Діонісій і Українська Православна Церква* // *Рідна Церква*. – 1960. – Ч. 6; Єленський В. *Державно-церковні взаємини на Україні (1917–1990)*. – К.: Знання, 1991; Лисенко О.Є. *До питання про становище церкви в Україні у період Другої світової війни* // *Український історичний журнал*. – 1995. – № 3; Пащенко В.О. *Православ'я в новітній історії України*. – Полтава, 1997.
2. *Центральний державний архів вищих органів влади і*

- управління України (далі ЦДАВОВУ). – Ф. КМФ-8. – Оп. 2. – Спр. 299.
3. Державний архів Київської області (далі ДАКО). – Ф. 2412. – Оп. 2. – Спр. 199.
 4. Голос Полтавщини. – 1941. – 26 жовтня.
 5. Нова Україна. – 1941 – 23 грудня.
 6. Українське життя. – 1941. – 5 листопада.
 7. Голос Волині. – 1941. – 27 грудня.
 8. Українське життя. – 1941. – 3 листопада.
 9. Бурко Д. Відродження Української Церкви в 1941–43 роках // Рідна Церква. – 1963. – Ч.56.
 10. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі ЦДАГОУ). – Ф.1. – Оп. 23. – Спр.124.
 11. Дзвін. – 1941. – 12 грудня
 12. Голос Полтавщини. – 1942. – 18 липня.
 13. Державний архів Чернігівської області (далі ДАЧО). – Ф. 5166. – Оп. 1. – Спр.1.
 14. ЦДАВОВУ. – Ф. 4648. – Оп. 1. – Спр.1.
 15. ДАЧО. – Ф. 3001. – Оп. 1. – Спр.41.
 16. ЦДАВОВУ. – Ф. КМФ-8. – Оп. 2. – Спр.332.
 17. ЦДАГОУ. – Ф. 62. – Оп. 1. – Спр.183.
 18. Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви: В 4-х томах. – Т. 4. Ч. 2 (XX ст.). – Нью-Йорк.–Бавди-Брук, 1976.
 19. ЦДАГОУ. – Ф. 62. – Оп. 1. – Спр. 186.
 20. ДАКО. – Ф. 2412. – Оп. 2. – Спр. 199.
 21. Державний архів Волинської області. – Ф. 1312. – Оп. 1. – Спр. 1298.
 22. ДАКО. – Ф. 2412. – Оп. 2. – Спр. 2.
 23. ЦДАВОВУ. – Ф. 4648. – Оп. 1. – Спр. 2, 3.

О.Ф. Нікілєв

ВИЩА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ШКОЛА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ СЕРЕДИНИ 1950-х – СЕРЕДИНИ 1960-х рр.

Аграрна політика держави середини 50-х – середини 60-х рр. ХХ ст. останнім часом стає предметом дедалі більшої уваги вітчизняних дослідників. В. Баран, В. Даниленко, С. Кульчицький розглядають її в контексті соціально-еко-номічної і суспільно-політичної ситуації цього періоду [1]. Зміни в системі управління галуззю республіки та в її організаційно-виробничій структурі проаналізовано П. Панченком [2]. Заходи держави у сфері присадибного селянського господарства дослідили В.Марчук і С. Тимченко [3]. Вплив аграрних перетворень середини 50-х – середини 60-х рр. на українське село вивчала І. Лубко [4].

Проте свій інтерес історики зосереджують, в основному, на питаннях матеріально-технічного та господарсько-організаційного характеру. Через це не знайшов свого відображення цілий ряд сюжетів, зокрема процес інтелектуалізації матеріального виробництва колгоспного села, залучення до нього навчальних закладів, перш за все вищих. Хоча є дослідження, присвячені цьому аспекту, однак вони виконані в радянські часи і позначені особливостями історичної науки того часу [5]. У них висвітлено лише кількісний бік справи і взагалі не з'ясовані питання щодо прилучення навчальних закладів до потреб матеріального виробництва села у відповідності з політикою держави, пошуку державою найбільш оптимальної роботи вищих навчальних закладів за умов нових вимог щодо аграрної галузі.

Певною мірою заповнити існуючу прогалину власне й покликане це повідомлення. Об'єкт вивчення

– аграрна політика держави в середині 1950-х – середині 1960-х рр., предмет – вища сільськогосподарська школа України в контексті цієї політики.

Сільське господарство країни повоєнного періоду через політику, здійснювану щодо нього партійно-державним керівництвом на чолі з Й. Сталінін, знаходилося в дуже скрутному становищі. Безкомпромісне вилучення виробленого ним продукту на тлі обмеженого асигнування і матеріально-технічного забезпечення призвело до того, що село з багатьох показників не змогло вийти навіть на довоєнний рівень, що негативно позначилося на всіх сферах внутрішнього життя країни. У такій ситуації перед новим партійно-державним керівництвом, яке після смерті попереднього лідера очолив М. Хрущов, як пріоритетне постало завдання швидкого виведення з кризи аграрного виробництва. З цією метою була розроблена спеціальна програма ліквідації відставання галузі, потужного її піднесення в найкоротші строки, яку було прийнято на скликаному для цього у вересні 1953 р. пленумі ЦК КПРС.

У комплексі заходів фінансового, матеріально-технічного, організаційно-господарського, пропагандистсько-агітаційного характеру, задіяних для підйому сільського господарства, важливе місце відводилося і такому складнику, як підвищення інтелектуального потенціалу керівної та технологічної ланок його виробничої сфери. Проте у прийнятій програмі „класичним” формам – вузам і технікумам, призначення яких власне і полягає у формуванні інтелектуальної верстви працівників виробництва, належного місця не знайшлося. Лише наступного 1954 р. цю похибку виправили, прийнявши дві партійно-урядові постанови, у березні – „О недостатках в деле подготовки специалистов с высшим образованием и мерах устранения этих недостатков” та у вересні – „Об улучшении подготовки, распределении и использовании специалистов с высшим и средним специальным образованием”. Вони фактично визначили напрям трансформацій у сфері діяльності вищих навчальних закладів упродовж десятиліття.

Для реалізації розроблених у них положень було визнано за необхідне зосередити всі сільськогосподарські вузи в одному відомстві, власне – у Міністерстві вищої освіти СРСР, яке для цього було спеціально відтворене після своєї ліквідації в 1953 р. Проте такий крок стосовно сільськогосподарських вищих навчальних закладів не мав необхідної ефективності. Він лише закріпив ситуацію, що існувала в країні з 1946 р. – підготовкою фахівців аграрного профілю опікувалося одне міністерство (спочатку це було Міністерство вищої освіти, потім культури і знову – Мінвуз), а використовувало їх інше – Мінсільгосп. До того ж відомства були союзного рівня, що значно обмежувало можливості регіонів країни впливати на кількісні параметри для підготовки фахівців відповідно до своїх потреб.

Улітку 1956 р. сільгоспінститути передали Міністерству сільського господарства СРСР. Це певним чином сприяло вирішенню ряду їхніх потреб. У першу чергу зросли обсяги фінансування порівняно з часом перебування їх у віданні МВО. Однак питання кадрового забезпечення колгоспного виробництва